БҮТҮН ӨЛКӘЛӘРИН ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛӘШИН!

ӘДӘБИЈЈАТ вә ИНЧӘСӘНӘТ

1979 ҸҮМӘ, 17 АВГУСТ № 38 (1886)

АЗӘРБАЈҸАН ЈАЗЫЧЫЛАР ИТТИФАГЫ ВӘ АЗӘРБАЈҸАН ССР МӘДӘНИЈЈӘТ НАЗИРЛИЈИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА И МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

1934-ҹү илдән чыхыр. ● Гијмәти 10 гәпик.

ТӘБИӘТИН ПОЕТИК ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫ

АЗӘРБАЈҸАНЫН халг шаири Рәсул Рзанын шәкилли тәбиәт енсиклопедијасы силсиләсиндән балачалар үчүн јаздығы ше'рләри мејдана чыханда, мәнә тәәччүблү көрүнмәди. Чүнки һәмишә ахтарышда олан, јенилик һисси илә јашајан көркәмли сәнәткарын вахт вә имкан тапдыгҹа ушаглар үчүн мараглы, мәзмунлу ше'рләр, поемалар јаратдығыны билирдим. Һәлә ушаглыг илләримдә онун мәшһур «Си-Ау» адлы ше'рини һәвәслә охујардым. Һәмин ше'р балача, игид партизан һаггында тә'сирли нәғмә охујан кичик бир актјорун талејини тәрәннүм едир. Мүбаризә руһу, гәһрәманлыг еһтиһи илә долу олан бу ше'рин үмуми тә'сири күчлүдүр. Р. Рза сонра бу ше'рлә фикир вә мәзмун ҹәһәтҹә јахын олан «Зәнҹи баласы Вилли һаггында баллада»сыны јаратды. Даһа сонра «Тәранәнин ојунчаглары», «Һејванларын јухусу», «Сәкил вә Чәкил», «Јазан вә Позан» әсәрләри мејдана чыхды.

Әлбәттә, Рәсул Рзанын ушаглар үчүн силсилә ше'рләр јазмасыны тәкҹә әввәлки марағы вә һәвәси илә бағламаг дүзкүн дејил. Шаир буну ади, өтәри бир иш кими јох, өзү үчүн ҹидди бир борҹ кими, вәзифә кими өһдәсинә көтүрмүшдүр.

О, гаршысына чәтин, кәрәкли бир мәгсәд гојмушдур. Тәбиәт аләми: гушлар, һејванлар, һәшәратлар, ағаҹлар, күлләр, чичәкләр һаггында ушаглара илк енсиклопедик мә'лумат вермәк. Бунун чәтинлији тәкҹә һәр гушун, һејванын өзүнәмәхсус ҹәһәтләрини көстәрмәкдән ибарәт дејил, һәм дә бунлары дүзкүн, дәгиг вермәкдир, ушаг да бу вә ја дикәр гуш, һејван һаггында тәсәввүр јарада билмәкдир.

Ушаглар үчүн белә тәбиәт енсиклопедијасынын јарадылмасы һәм «Кәнҹлик» нәшријјатынын, һәм дә шаирин илк тәшәббүсү кими гијмәтлидир. Китаблары охујан ушагларын тәсәввүрүнүн кенишләнмәсиндә, дүнјакөрүшүнүн формалашмасында, мүәјјән елми биликләрә, мә'луматлара јијәләнмәсиндә, һеч шүбһәсиз, бу силсиләнин мүәјјән ролу олаҹаг.

Он ики китаб ајры-ајрылыгда чап олунса да, онлары бир-бириндән ајырмаг олмаз. Бу китаблар мәгсәд, фикир ҹәһәтдән, форма ҹәһәтдән чох јахындыр, һамысында гыса, мә'налы мә'луматлар вардыр. Р. Рза тәбиәти тәкҹә өз мүшаһидәләри әсасында дејил, һәм дә елми китаблардан, мә'хәзләрдән диггәтлә өјрәниб ушаглара чатдырмышдыр.

Тәбиәт өзү дә зәнкиндир. Онун сајсыз-һесабсыз гушлары да вар, биткиләри дә, күлләри-чичәкләри дә. Өзү дә рәнкарәнк вә әлван. Бүтүн бунлар һаггында кичик, мә'налы, бәдии ше'рләрин јазылмасынын чәтин олдуғуну сүбут етмәјә еһтијаҹ јохдур. Мәсәлән, шаир чөл гушларындан гырговул, лачын, гызылгаз, лејләк, дурна, јахуд ағаҹлардан чинар, чөкә, говаг, палыд һаггында јазаркән, онлары бүтүн хүсусијјәтләри илә тәсвир вә тәрәннүм етмәјә чалышмышдыр.

Һәр гушун, һәр һејванын, һәр биткинин вә чичәјин өзүнәмәхсус елә ҹәһәти вар ки, бунунла дәрһал онлары башгаларындан ајырмаг мүмкүн олур. Шаир мәһз бу өзүнәмәхсус ҹәһәти тапыб ашкара чыхартмагда усталыг көстәрмишдир. Әкәр ше'рләрин сәрлөвһәси јазылмасајды да, онларын мәзмунундан, тәсвириндән һансы предмет һаггында сөһбәт кетдијини мүәјјәнләшдирмәк олар. «Дараг кими пипији вар» мисрасынын башга гуша дејил, шанапипијә мәхсус олдуғуну дәрһал билирсән.

Гулаглары күрәк кими,
Ајаглары дирәк кими.

Бу ики мисра нәһәнк бир һејван һаггында, фил һаггында мүәјјән тәсәввүр јарадыр. Башга бир ше'рдә памбығын бечәрилмәсиндән тутмуш, та саплара чеврилмәсинә гәдәр һәр шеј һаггында поетик бир дилла мә'лумат верилир. Бә'зән шаир тәсвири гүввәтләндирмәк үчүн халг тапмаҹаларындан истифадә едир.

Ағаҹлар силсиләсиндән олан ше'рләрдә дә јухарыда гејд етдијимиз кејфијјәтләр вардыр. Рәсул Рза сөјүдү, гарағаҹы, палыды вә саир ағаҹлары тәсвир едәркән онларын бир-бириндән фәргләнән ҹәһәтләрини тапмыш, фәрди хүсусијјәтләрини верә билмишдир. Нарбәнд надир ағаҹлардан бири сајылыр. Онун һаггындакы мә'лумат һәм дә бәдиидир.

Һәмишә јашылдыр,
һәмишә ҹаван,
Онун вәтәнидир бизим
Нахчыван.

Һејванлар, ев гушлары, күлләр-чичәкләр силсиләләри һаггында да мүсбәт фикир сөјләмәк олар. Р. Рзанын һәр ше'ри ҹанлы бир лөвһәдир. Һинд тојуғунун хүсусијјәтләри даһа јахшы тапылмышдыр. Гушун димдијинин үстүндән гырмызы әтин салланмасыны тәсвир едән мүәллиф сонра онун башга ҹәһәтләрини неҹә ајдын вә дәгиг көстәрир:

Һирсләндирибләр ону,
Јекә бир јелпиҹ кими
Галдырыб гујруғуну.

Һејванлар һаггындакы ше'рләри охујаркән, истәр-истәмәз «Һејванларын јухусу» поемасы јадыма дүшдү. Һәр ики әсәр арасында чох мөһкәм бир јахынлыг вә доғмалыг вардыр.

Севимли шаиримиз Рәсул Рзанын Бејнәлхалг ушаг илиндә Азәрбајҹан балалары тәрәфиндән һәвәслә охунан бу китаблары бөјүк зәһмәтин, һәгиги илһамын мәһсулу кими гијмәтлидир.

Т. МАҺМУД